

Jonas herman wessel

Kierlighed uden
Strømper

Grete:

«Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ey skeer! O! alt for fæle Drøm!
mig synes at jeg seer Endnu den sorte Geist, at jeg ham hører true
Med samme Torden-Røst.»

Tegning av Th. Kittelsen.

Kierlighed uden Strømper

I programmet:

«Kierlighed uden Strømper» og samtiden ..	side	5
Wessel og Ringve	«	11
Scalabrinis musikk	«	15
«Kimmén»	«	17
Våre skuespillere	«	23

 Trøndelag teater

Administrasjon:

Kjell Stormoen	teatersjef
Kjell Hagan	økonomisjef
Knut Jensen	produksjonsleder
Ola Moum	teatersekretær
Tove Dahle	salgssekretær
Johan Jensen	informasjonssekretær

Styre:

Svend Hokstad (formann)
Elsa Skjerven
Kaare J. Tapper
Ida Yttri
Bodil Skjånes Dugstad
Harald Brenna
Finn Erlandsen

«Kierlighed uden Strømper» og samtiden

Etter endt skolegang ved Christiania Latin-skole, dro Johan Herman Wessel i 1761, i likhet med all norsk ungdom som ville studere, til universitetet i København, kongeriket Danmark/Norges eneste. Møtet med Københavns teaterliv, de litterære debattene, parret med hans egen intense interesse for litteratur, bragte den høyst middelmådige latinskoleelev til å kaste seg over studiene med appetitt, ja, han lærte seg til og med fransk og engelsk på egen hånd, senere også litt italiensk og spansk, noe som kom vel med når det gjaldt å holde nøden på døren: Han slo seg igjennom som huslære., — noe embetsstudium hadde han ingen interesse av. Slik blev disse årene i København Wessels egentlige læreår. Den franske klassisismen som preget europeisk diktning og teater fra midten av 1600-tallet, nådde ikke Danmark før et hundreår etter. Den hadde da på det nærmeste overlevd seg selv. Den åndskraft som gjorde Corneille og Racines tragedier uødelige, fantes ikke mer, og uten den kunne den retoriske, «høye» stil og det strenge regelverket være en farlig form, særlig når miljø- og emnevalg forandret seg, som tilfelle var i etterklassisismen. Da kunne den virke både platt og komisk og det var denne stil som da rådde grunnen i København. Wessel elsket og beundret de store tragediedikterne, like meget som han lo av de ubehjelpelige efterligningene. Med det nære kjennskap han hadde skaffet seg gjennom sine språkkunnskaper, og med sin sikre sans for form og kvalitet, falt det ham ikke vanskelig å skille klinten fra hveten.

På den tid var fransk syngespill også meget populære, likeså den italienske opera, og franske skuespillere og italienske musikere var høyt gasjert ved hoffteatret på Christiansborg slott, mens Ludvig Holbergs gamle scene, Den danske Skueplads, slet med dårlig økonomi, som følge av manglende interesse både fra kongehuset og publikum når det gjaldt de danske stykkene. Til slutt overlot kongen teatret til København kommune, som heller ikke gav det noen verdig behandling, og det så ut til at den danske diktning helt ville dø hen. Både dansker og nordmenn fant dette forhold urimelig, men intet ble gjort.

Så skjedde det ting som skulle komme til å forandre på denne negative utviklingen. I 1770

*Johan Herman Wessel
slik Kittelsen så ham.*

innførte opplysningsmannen og reformatoren Struensee blant mange andre goder også trykkefrihet: Politikk og litteratur kunne igjen diskuteres fritt, noe som naturlig nok også virket befriende på teaterlivet. Samtidig forlot Trondhjems unge teatergale borgermester Niels Krog Bredal sitt embede, og dro til København for å lage et syngestykke med dansk tekst sammen med den italienske kapellmester Sarti. Bredal skrev flere syngestykker, riktignok i italiensk stil og til italiensk musikk, men det forhold at det danske språk blev brukt istedenfor utenlandsk, representerte en så radikal og for mange en så ubrukbar forandring, at det utløste diskusjoner og demonstrasjoner, pennefeider, pipekonserter og slagsmål! — noe som igjen skapte interesse omkring teatret, også hos det bredere lag av folket.

Den lille stamme av norske studerende, som senere blev til Det norske Selskab, støttet naturligvis Bredal i hans streben for å skape aktelse for sproget. Ludvig Holberg som var kretsens store forbilde, hadde hevet morsmålet opp til å bli scenesprog, han hadde også gitt Danmark komedien, romanen og avhandlingen, og det komiske heldedikt, og også Wessel og hans krets ønsket å være hans arvtagere, enda gjenstod det å skape syngestykket, operaen og tragedien.

Det falt seg så heldig at kapellmester Sarti fikk leie Den danske Skueplads av kongen. Han ansatte Bredal som teaterdirektør. Da Bredal i

*Øystein Langeland som
«skræddersvenden»
Johan von Ehrenpreis.*

november 1771 utlyste en konkurranse, som det heter i våre dager, om det beste «originale (danske) Hovedstykke», var det tragedien han ville ha. Og honoraret var «en Aftens Indtegt», det største honorar til da!

I den norske litterære kretsen befant seg en ung teolog, født på Byneset, Johan Nordahl Brun. Han var kommet til København som sekretær for Trondhjems-bispen Gunnerus, som var kalt til Struensee for å peke ut stedet for et Danmark/Norges universitet nr. 2. (Men da han foreslo Kristiansand som universitetsby for Norge og Nord-Jylland, var det en for dristig tanke selv for Struensee) Nordahl Brun som siden blev biskop i Bergen og en kjent salmedikter, skrev og leverte inn sørgespillet «Zarine», og mellom ham og en annen fra den norske studentkretsen, Claus Fasting, kom valget til å stå. Nordahl Brun gikk av med seieren.

«Zarine» var skrevet etter mønster av de store franske tragedier hvor alle tragediens spillereglene var tatt i betraktning: Tidens, stedets og handlingens enhet, motiv fra antikkens helteverden, i 5 akter med katastrofen i siste akt, bare det strengt nødvendige antall personer og skrevet på versfotter — de stive aleksandriner. Et vågestykke var det naturligvis han hadde gitt seg ut på, og eftertiden har ikke latt ham slippe billig fra forsøket, skjønt stykket blev velvillig mottatt av samtidens kritikere, rost i høye toner av den norske klubben, og oppført i København i 1772 med hell.

Wessels parodi på «Zarine» blev til på meget kort tid, som alt det beste Wessel har skrevet — det sies på bare 6 uker. Det må ha talt direkte til hans «sunne og sanne virkelighetsans, hans djerve og saftige humor, hans friske hat mot alt pedanteri og all oppstyltethet og narraktighet». (Edv. Stangs ord om Ludvig Holberg) «Kierlighed uden Strømper» er tydelig skrevet på ren inspirasjon, og uten enhver ond tanke om å gi «Zarine» noe eselspark. Det var helt vanlig og meget populært i Frankrike at det ble skrevet parodier på tragediene, det utviklet seg til en spesiell kunstart, og parodiene blev spilt side om side med originalene. I «Kierlighed uden Strømper» følger Wessel som Nordahl Brun tragediens mønster: Handlingens, stedets og tidens enhet. Det foregår i en og samme stue, i løpet av en formiddag og dreier seg om de manglende strømper, stykket har 5 akter med

*Inger Teien spiller Grete,
Johans forlovede.*

katastrofen i siste akt, fem selvmord. Tragediene nøyet seg ellers med ett eller to. Allikevel er det ingen overdrivelse i komikken, alt er strengt holdt i en stram form — aleksandrinerne er perfekte, men miljøet er «lavt» som det heter i stykket, og deri ligger komikken: Hele det dramatiske apparat er satt i sving for å ta hånd om en banal handling i et banalt miljø. Men Wessel har ikke nøyet seg med å parodierte tragedien i sitt stykke. Han benytter seg av operaen med like stor og sikker eleganse. Hans arier er et enda vakrere bevis på hans store formelle evne, — han har gitt dem friere versemål enn aleksandrinerne. Dette levende verk var nær ved å bli gjemt bort som et anonymt verk på grunn av forfatterens store beskjedenhet, eller kanskje heller på grunn av hans altfor sterke selvkritikk. Han kom til sine venner i Det Norske Selskab med det, leste det høyt i kretsen, de moret seg like meget som han selv og omtrent tvang ham til å utgi komedien. Efter at amatører hadde spilt den, tvang den seg inn på det profesjonelle teater, og har siden blitt værende der. Johan Herman Wessels «Kierlighed uden Strømper» har almengyldig ærend til sitt publikum, og vil derfor ha evig liv.

Elna Kimmestad.

Fra Nationalteatrets oppførelse på amfiscenen av Wessels udødelige komedie høsten 1971. Her er det denne forestillingens regissør og scenograf, Elna Kimmestad og Kjell Stormoen, som spiller Grete og Johan.

Synnøve Strigen er atter
tilbake på vår scene i
rollen som Mette, Gretes
fortrolige.

Wessel og Ringve

De fleste forbinder vel navnet Ringve Gård med musikkhistorisk museum. Internasjonalt sett er vel dette naturlig, men for oss nordmenn — særlig overfor våre danske naboer — er det ikke uten en viss glede vi forteller at dette var sjøhelten Peter Wessel Tordenskiolds barndomshjem.

Peter Wessels lysende karriere overskygget nok hans mange søskens liv og levnet — og nevner vi hans bror Jan Wessel, født i Trondheim i 1684 — sier det oss ikke så meget. Men legger vi så til at Jan Wessels sønnesønn het Johan Herman Wessel, ja **da** spisser vi ører. Det kan vel dermed sies at de var to om å gjøre navnet Wessel udødelig — om enn på svært forskjellige slagmarker.

Johan Herman Wessel var forøvrig meget stolt av sin grandonkel og la aldri skjul på slektskapet. Å trekke sammenligninger mellom de to har ingen hensikt — kanskje bortsett fra at ingen av dem var utpregede skolelys. Ved en eksamen ble Johan Herman stilt følgende spørsmål: «Hva ville han gjøre hvis noen ble sprengt i luften med krutt?» — «Jeg ville vente til han kom ned igjen» — svarte Wessel. Om Peter hadde utvist samme tålmodighet er ikke godt å si, men hans grandnevø måtte ihvertfall vente en stund på sitt vitnesbyrd!

Når Trøndelag Teater velger Ringve Gård som ramme om premieren på komedien «Kierlighed uden Strømper» — hilser vi dette valget med glede. Og rammen er såmenn solid nok; de metertykke stenvurene som omgir vår konsert- og teatersal er de selvsamme som omga fjøset hvor familien Wessel hadde buskap.

At Teatret også har funnet å ville presentere forestillingen med originalmusikk av Paolo Scalabrini harmonerer helt med Ringve Museums ønske om levende musikkhistorie. Vi ønsker Trøndelag Teater velkommen til Ringve, og Johan Herman Wessel velkommen til sin farfars barndomshjem. — og du Peter Tordenskiold, du har vel skuldre solide nok til å tåle den konkurransen?

Jan Voigt.

Kierlighed uden Strømper

av Johan Herman Wessel

Musikk av Paolo Scalabrini

Regi : Elna Kimmestad

Scenografi : Kjell Stormoen

Musikalsk ledelse
og dirigent : Per Dreier

Scenemester : Audun Solbu

Lys : Roald Ottesen

Inspisient : Geir Nergaard

Sufflør : Gerd Berntsen

Frisører : Jenny Krogstad / Randi
Bernhardsen

Repetitør : Kristin Harmens

Kulisser og kostymer er produsert på teatrets egne verksteder.

Programredaksjon: Johan Jensen

Plakat og programomslag: Kjell Stormoen

Fotos fra prøvene: Roar Øhlander

Ansvarlig utgiver: Kjell Stormoen

Personene:

Johan von Ebenhøi, : Øystein Langeland /
skræddersvend : Leif Jacobsen
Grete, Johans forlovede : Inger Teien
Mette, Gretes fortrolige : Synnøve Strigen
Mads, Gretes ulykkelige elsker : Jan Erik Berntsen
Jesper, Mads fortrolige : Magnus Nielsen
Mercurius : Leif Jacobsen /
Øystein Langeland

Orkester:

Fiolin:

Bjørn A. Lamsballe/Eyvind Jensen/Torbjørn Moa/
Svein O. Lyngstad/Torstein Opsal

Bratsj:

Magnus Volden/Wojciech Malecke

Cello:

Lodve Øyen

Fløyte:

Tore V. Odnnes/Hans O. Gorset

Obo:

Jens Stoltenberg

Fagott:

Baard I. Meland/Kenneth Mumme

EN PAUSE

Premiere 7. september på Ringve

*Jan Erik Berntsen som
Mads, Gretes ulykkelige
beiler.*

Scalabrini's musikk

Det har i teater/musikk-kretser vært vanlig diskusjonsobjekt om den italiensk/danske komponist Paolo Scalabrini virkelig har forstått Wessels genistrek «Kierlighed uden Strømper» eller ikke. Onde tunger har hevdet at komponisten i ramme italiensk alvor satte musikken til Wessels «sørgespill». Men ved inngående studium av det originale partitur er ihvertfall undertegnede av flere grunner blitt overbevist om at dette siste absolutt må være en feilslutning og at komponisten i full overbevisning har vært med på løyerne og intensjonene i de wesselske tekster.

Den musikalske del av vår oppførelse bygger på originale materialer fra Det Kgl. Bibliotek i København. Ved dette århundredes oppførelse i Norge har man hittil basert seg på Johan Halvorsens glimrende arrangementer for dennes Nasjonalteater-orkester. Men dette ensemblet var et bruksorkester (forløperen for Oslo-filharmonien) med normal romantisk besetning. I denne prosess forsvant derfor en hel del av den spesielle 1700-talls instrumentalkoloritt som Scalabrinis originale partitur er så rikt på.

Den italienske komponist hadde allerede siden 1756 komponert operaer og syngespill for den danske musikkdramatiske arena. Både til danske og andre tekster. Senere fulgte tyske komponister som Weyse og Kuhlau opp i denne internasjonale tradisjon. Det kom derfor Wessel tilgode at han fikk med seg en både sterkt begavet, rutinert og internasjonal teatermusiker.

Musikkstilen er mellomeuropeisk, før — wienerklasikk. Man kan komme i tanker om Mozarts parodi på tidens serenåde i dennes såkalte Musikalske spøk, Dorfmusikanten-sekstett. Scalabrini/Wessel har i denne komedien tatt for seg tidens syngespill både i innhold og utførelse. Parodien går bl.a. på grotesk humoristisk tekst til en seriøs musikk, den gir underfundige poenger når tekstens betoning er bevisst går mot musikkens aksenter, det finnes «skjeve» former og harmonier samt en del tilløp av typen «springe opp som en løve, falle ned som en skinnfell» og det hele er krydret med tidstypiske instrumentale effekter. Man har i det siste i København funnet et sett orkesterstemmer for piber og trommer til «ad libitum» å markere Mercurius entré. Dette har vi av

forskjellige grunner ikke fått med oss. Men vi håper at vi har fått med noe vesentlig og at publikum vil more seg som vi har gjort det under forberedelsene. Denne oppførelsen skulle kunne bringe på plass igjen endel av 1773-stilen og bidra til riktig å belyse Wessels geniale komedie av samme årgang.

Per Dreier.

Leif Jacobsen som guden Mercurius som stiger inn i forestillingens siste «Optog».

Over:
Elna Kimmestad har satt i
scene.
Under:
Jan Erik Berntsen som
Mads og Inger Teien som
Grete.

«Kimmen»

— Ung pike? Nei, det har jeg faktisk talt nesten aldri fått spille, — selv ikke den gangen jeg var ung pike. For når man debuterer som Mor Nille, for deretter i rekkefølge å spille Ane i «Geografi og kjærlighet» og Madame Sørensen i «Baldewins bryllup», ja, da er på en måte mønsteret lagt, sier Elna Kimmestad, instruktør for kveldens forestilling, forøvrig blant teaterfolk bare kjent som «Kimmen».

— Nå er vel på mange måter ringen sluttet, etter som du er tilbake som instruktør på det teatret hvor du debuterte som skuespiller?

— Ja, man kan gjerne si det slik. Dette er min første «voksne» oppsetning på Trøndelag Teater hvis man ser bort fra barnestykket «Månereisen» som Kjell Stormoen og jeg skrev og satte opp sammen.

Men det startet faktisk her i Trondheim. Karl Berntsen som jeg leste med, som det het den gang, ble ute å overbevise teatersjef Henry

Mette (Synnøve Strigen)
og Johan (Øystein Lange-
land) med de i en hver
sammenheng så viktige
strømper.

Gleditsch om at jeg burde få en sjanse til å debutere i en komedie hvor jeg etter hans mening rettelig hørte hjemme. Så skjedde det da — at jeg i 1942 som ung pike debuterte som mor Nille i «Erasmus Montanus» og med den eldre Svend Düring som Erasmus. Det var sannelig dristig, og jeg har jo siden, i voksen alder, sett bilder fra oppsetningen — du milde måne! Jeg sier ikke mer, ler «Kimmen». Siden fulgte som sagt rollene som Ane og Madame Sørensen. Det var min teaterskole, — det hele innenfor det folkelige. Det er det som ligger for meg. Jeg er da også vokst opp blant folk, og å si det på den måten. Men ung pike fikk i og aldri være, bortsett fra i Ernst Orvils «Frøys» som hadde urpremiere på Trøndelag Teater i 1948, og Pauline i «Nederlaget».

— Din debut skjedde vel i harde tider?

— Ja, så ubetinget. 6. oktober 1942 ble Gleditsch henrettet, og to år senere ble teatret slengt. Jeg reiste til Bergen, men før vi skiltes ble vi enige om å møtes på Trøndelag Teater så snart det var blitt fred. Det skjedde også, og i 1945 var vi igjen samlet med Georg Løkkeberg som sjef.

I 1948 reiste «Kimmen» til Den Nationale Scene i Bergen sammen med Kjell Stormoen som etter krigen var blitt ansatt som teatermaler i Trondheim og Løkkeberg som var blitt ny sjef i Bergen. Siden ble det et år på Rogaland Teater, før hun etablerte seg i Bergen for 16—17 år. Her arbeidet hun hovedsakelig som skuespiller, men var også instruktør, — mest for barnekomedier, men også i Holberg og Molière-forestillinger. Fra sesongen 1968/69 har hun vært fast knyttet til Nationaltheatret i Oslo.

— Det er ganske pussig, sier «Kimmen».

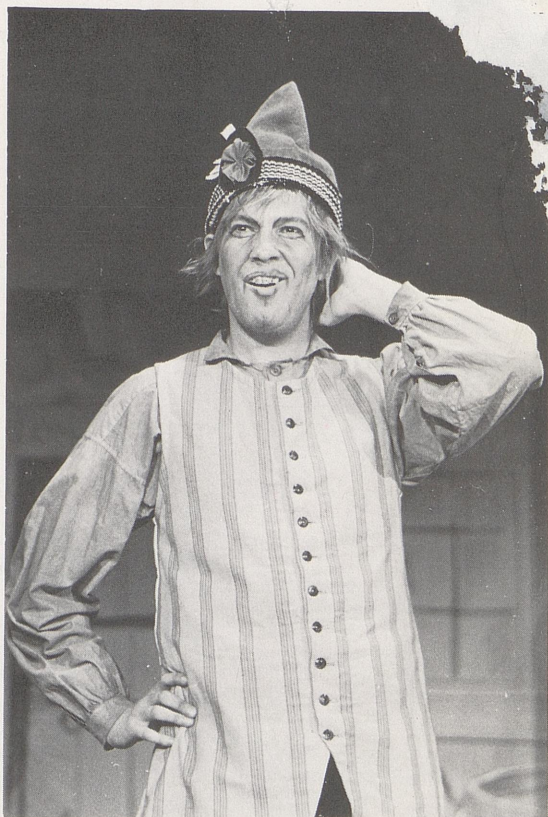
I oppveksten ville alle hjemme at jeg skulle bli lærer, men jeg nektet plent. Frøs på ryggen bare ved tanken. Men de siste årene har det pedagogiske tatt mer og mer av min tid. Ikke bare som instruktør, men også som lærer ved Teaterskolen de siste fem år. Så på en måte er jeg blitt lærer likevel.

— Det pedagogiske i teatersammenheng er ikke et lett felt?

— Nei, men hvis man har legning for noe, hvis man brenner for det, — så er det heller ikke vanskelig å gi det fra seg til andre. Selv opplever jeg instruksjon og det å undervise som et meget inspirerende arbeid, noe som gir mer tilbake enn det jeg selv tar ut av krefter.

— Hva setter du mest pris på, — å spille eller instruere?

— Det er et umulig spørsmål å svare på fordi det dreier seg om så høyst forskjellige oppgaver. Men når jeg har snakket så varmt om instruktør-rollen, må jeg for balansen skyld si at jeg også er svært glad i å spille typer av forskjellige slag. Ordet type høres flatt ut, men med det mener jeg mennesker som ligger mer eller mindre utenfor det vanlige, og det er mennesker jeg vet å sette pris på, sier Elna Kimmestad.

*Magnus Nielsen som
Jesper, Mads fortrolige.*

Guden Mercurius i Leif
Jacobsens skikkelse
stiger ned blant sel-
mordere så å si en
masse. Fra avslut-
ningsscenen der
Wessel tydelig har
møret seg med å ta
livet av alle de med-
virkende.

Leif Jacobsen

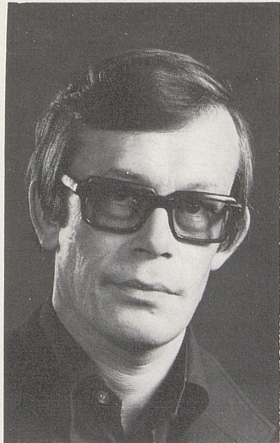
er etter hvert blitt en av Trøndelag Teaters «unge veteraner», og har nå som elev og skuespiller vært knyttet til vår scene i 10 år. Leif Jacobsen er født i Drammen i 1940. Aktiv i teatersammenheng ble han først i studietiden i Oslo der han ble knyttet til teatervirksomheten rundt Studentersamfundet. Senere ble det mer og mer teater, og etter hva han selv sier, mindre og mindre filologi. Han sa definitivt farvel til litteraturhistorie og lærebøker da han i 1966 ble tatt opp som elev ved Trøndelag Teater. Han

egentlige rolle er
«Den skalledede sanger»
og i regi av Sven Hørn
fast ved vårt teater.

— Men jeg har vært

— jeg har fått varierte roller både innen klassiske og det moderne repertoar. Jeg som mindre viktig om man spiller i komedier eller tragedier, bare må være på plass på scenen skikkelsen man spiller.

Blant roller han selv har hatt størst betydning gjøre er Jack i «Vi som har havesyke», Edward Albee, professor Turman i «Kjærlighet og kjærlighet», Jeppe i «Erasmus Montanus» og — nå sist — Sparger i «Kennedys barn» på Teaterloftet i Trond Lies debut iscenesetter. — Prøvene på «Kennedys barn» opplevde jeg også som en meget fin arbeidsperiode fordi de medvirkende i så sterk grad var sammen om å skape og forme forestillingen. Av de mange instruktører Leif Jacobsen har arbeidet med, vil han særlig nevne Eva Skøld som han synes var uhyre hjelpsom på et tidlig tidspunkt av hans teaterliv. Også yngre instruktører som Ketil Bang-Hansen og Stein Winge har det vært fint å samarbeide med, sier Leif Jacobsen.

Øystein Langeland

som kom til Trøndelag Teater siste sesong, er født 4/12 1943 i Kristiansand, men «de bløde» konsonanter er etter hvert slept ettertrykkelig vekk.

Etter tre år med skoleteater i Kristiansand ble han i 1964 tatt opp som elev ved Rogaland Teater. Etter tre elev-år, var han i sju år skuespiller ved teatret i Stavanger. Han var en kort periode knyttet til Riksteatret og spilte røveren Jesper i Egners «Folk og røvere i Tyngreby», før han kom til Trøndelag Teater i sesongen 75/76.

Langeland har vært å se i mer komiske rollefigurer: Fyrsten av Aragon i «Kjøpmannen i Valencia», «Kierlighed uden Strømper», «Kierlighed uden Strømper», i Holberg-forestillingen «Madame Svanerull», en av brødrene i «De ville svanene», og i «Passepartout i «Jorden rundt på 80 dager», i tillegg til å på Rogaland Teater gjorde han roller både innenfor det seriøse og mer komiske rollefag. Med største glede minnes han Jim O'Connor i «Glassmenasjeriet» og Peder Mortensgaard i «Løsmersholm».

Væssel har han aldri spilt før, og han oppfatter det som en stor utfordring å få slippe seg løs i en komedie som «Kierlighed uden Strømper». «Glassmenasjeriet» synes han også på annet vis var en viktig oppsetning fordi han lærte mye av instruktøren Elisabeth Bang som i løpet av disse årene gjestet Rogaland Teater flere ganger.

